

Asia: 1/31/2018

Turvallisuusselvitysten laatiminen tuomioistuimissa

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään. Lausunnossa pyydetään ottamaan erityisesti kantaa seuraaviin kysymyksiin:

Tuomioistuinlaitoksen roolia oikeusvaltioperiaatteeseen nojautuvassa yhteiskunnassa ei voida liiaksi korostaa. Kuten arviomuistiossa on todettu, myös tuomioistuinlaitoksen suojeleminen turvallisuusuhilta on tärkeää, ja turvallisuusnäkökohtien huomioon ottaminen nyky-yhteiskunnassa on korostunut. Tuomioistuimissa käsitellään muun muassa asioita, joihin liittyy erityinen salassapitointressi. Jos tiedustelulainsäädäntö toteutuu esitöissä ehdotetulla tavalla, Helsingin käräjäoikeudessa ja Helsingin hovioikeudessa käsitellään jatkossa jopa korkeimman turvallisuusluokituksen asioita. Niin kauan, kun oikeudenkäyttö perustuu kirjalliseen (ei-sähköiseen) aineistoon, lähtökohtaisesti kenellä tahansa tuomioistuimessa työskentelevällä on pääsy salassa pidettäviin asiakirjoihin. Toisaalta myös asioiden enenevä sähköinen käsittely ja tietotekniikan mukanaan tuoma tiedon jakamisen helppous tuovat ainakin teoriassa mahdollisia uhkia salassa pidettävien tietojen suojelemiselle. Nämä seikat huomioon ottaen Tuomariliitto sinänsä kannattaa turvallisuusselvityssäännösten kehittämistä. Tämän lausunnon Tuomariliitto antaa kuitenkin vain tuomioistuinten lainkäyttöhenkilökunnan näkökulmasta.

Mitkä tuomioistuinlaitoksen tehtävät edellyttävät turvallisuusselvityksen laatimista?

Tuomarivalintalautakunta on 23.3.2018 päivätyssä tähän asiaan antamassaan lausunnossa muun ohella todennut, että turvallisuusselvityslain tarkoituksena on henkilöistä tehtävien turvallisuusselvitysten myötä parantaa mahdollisuuksia ennalta ehkäistä toimintaa, joka voisi vahingoittaa valtion turvallisuutta ja

muita vastaavia etuja. Arviomuistion mukaan suojelupoliisi on arvioinut, että tuomareista voisi olla perusteltua tehdä perusmuotoinen turvallisuusselvitys. Kuten tuomarivalintalautakunta on todennut, mitään konkreettisia ongelmia tässä suhteessa ei ole osoitettu eikä tullut muutoinkaan esille. Tuomariliitto toteaa, että vain harvaa muuta tehtävää edeltää niin perusteellinen valmistelu ja harkinta, kuin mitä tuomarin virkaan nimittäminen pitää sisällään. Lisäksi tuomarin virkaan nimitettävät henkilöt ovat yleensä työskennelleet pitkään oikeuslaitoksen palveluksessa ja heidät tunnetaan hyvin.

Tuomariliitto yhtyy tuomarivalintalautakunnan näkemykseen myös siltä osin, että tuomareiden erityisasema ja mahdollisten turvallisuusselvitysten laatiminen olisi sovitettava asianmukaisesti yhteen. Ensinnäkin olennaisen ongelman muodostaa se, että turvallisuusselvitykset laatii suojelupoliisi. Riippumattomat tuomioistuimet ja tuomarit ovat oikeusvaltion viimekätinen takaaja, ja tarvittaessa myös poliisin virkatoimien laillisuus ja mahdollinen virkavastuu ratkaistaan tuomioistuimissa. Tähän nähden olisi periaatteellisesti ongelmallista, jos poliisilla olisi merkittävä rooli esimerkiksi tuomareiden nimittämismenettelyssä. Edellä mainitut näkökohdat koskevat myös tuomioistuimissa työskenteleviä esittelijöitä huolimatta nimitysmenettelyyn liittyvistä eroista ja siitä, että korkeimpien oikeuksien esittelijöitä lukuun ottamatta esittelijät eivät ole tuomareihin rinnastettavassa asemassa virassapysymisoikeuden suhteen.

Edellä esitetyistä syistä, jos tuomioistuinten lainkäyttötehtäviin osallistuvista henkilöistä olisi tehtävä jonkinasteinen turvallisuusselvitys, sen laatiminen olisi ongelmattomimmin uskottavissa perustettavalle riippumattomalle tuomioistuinvirastolle. Tämä edellyttäisi turvallisuusselvitysten laatimisen säätämistä kuuluvaksi tuomioistuinviraston tehtäviin. Lisäksi tuomioistuinvirastolle olisi säädettävä oikeus salassa pidettävien tietojen saamiseen esimerkiksi väestö-, rikos- ja sakkorekistereistä.

Lisäksi lienee selvää, että turvallisuusselvityksen hankkimisesta tuomareista tulisi heidän valtiosääntöisen erityisasemansa vuoksi säätää nimenomaisesti laissa. Ennen tätä turvallisuusselvityksiä ei ole mahdollista hankkia tuomareista. Sama koskee luonnollisesti määräaikaista tuomareita ja asesoreja sekä mahdollisesti myös esittelijöitä ja käräjänotaareja. Lainsäädäntöprosessin yhteydessä on saatavissa myös perustuslakivaliokunnan kanta menettelyn ja perustuslaissa taatun tuomarin riippumattomuuden suhteesta.

Selvyyden vuoksi Tuomariliitto kuitenkin toteaa, että selvityksen hankkimisen tarpeellisuus/tarpeettomuus ei voi olla erilainen määräaikaissa ja vakinaisessa virassa olevan tuomarin välillä: molempiin virkoihin kuuluu yhtäläinen riippumattomuus sekä tehtäväkuva ja molemmat pääsevät käsiksi samoihin salassapitointressin omaaviin tietoihin. Edelleen tuomarin riippumattomuuden huomioiden ainakaan vakinaiseen virkaan nimitetystä tuomarista ei ole perusteltua tehdä turvallisuusselvitystä uudelleen. Näistä seikoista tulisi tehdä selvä linjaus säädösten tasolla kuten siitakin, kuinka kauan turvallisuusselvitys on voimassa. Jos henkilöstä teetetään turvallisuusselvitys esimerkiksi käräjänotaarivuonna ja hän työskentelee pitkäänkin muulla sektorilla välissä ja myöhemmin hakee tuomarinvirkaa, uuden turvallisuusselvityksen teettämisen tarpeellisuus ei ole välttämättä selvää.

Luonnollisesti siitakin olisi säädettävä tarkoin laissa, mikä on sellainen turvallisuusselvityksen tulos, joka estäisi tuomarin virassa tai johonkin siihen kuuluvassa tehtävässä toimimisen. Tuomariliitto katsoo, että tämä ei voi jäädä epämääräisen harkinnan varaan. Tuomariliitto pitää erittäin huonosti tuomioistuinten ja tuomarien riippumattomuuden kanssa yhteensopivana sitä, että esimerkiksi tulevan tiedustelulainsäädännön mukaisia tuomioistuinasioita käsittelemään valittaisiin tuomarit sen perusteella, keitä teetettyjen turvallisuusselvitysten mukaan voitaisiin pitää ”luotettavimpina”. Eriytyisen suuri riippumattomuusnäkökulmaan liittyvä ongelma syntyy näitä asioita käsittelevistä

tuomareista mahdollisesti tehtävien turvallisuusselvitysten osalta, jos turvallisuusselvityksen tekijänä on suojelupoliisi, jonka virkamiehet toimivat hakijoina edellä mainituissa asioissa.

Missä laajuudessa selvitykset tulisi laatia ja arviointia erityisesti siitä, onko suppea selvitys riittävä ja mitkä tehtävät ovat sellaisia, joissa voitaisiin edellyttää perusmuotoisen tai laajan turvallisuusselvityksen laatimista?

Mikäli edellä viitatulla tavalla tuomareiden, esittelijöiden ja asessorien turvallisuusselvitystä koskevaan lainsäädäntöuudistukseen aiotaan ryhtyä, Tuomariliitto pitää suppeassa turvallisuusselvityksessä selvitettävien seikkojen hankkimista riittävänä.

Miten selvitysten hakeminen olisi tarkoituksenmukaista organisoida?

Edellä mainituilla perusteilla tarvittavien selvitysten hakeminen tuomareista, asessoreista ja esittelijöistä olisi perustelluinta uskoa perustettavalle tuomioistuinvirastolle ja sitä ennen tuomioistuimille itselleen. Mitä ilmeisimmin tuomioistuinten yleinen turvallisuusselvitysten hakemiskäytäntö on ollut kirjavaa. Näin ollen käytännön yhdenmukaisuuden vuoksi tuomareiden turvallisuusselvityksen hakemista koskevien säännösten tulisi olla selkeät. Jos turvallisuusselvitysten laatiminen sisällytettäisiin edellä esitetyllä tavalla tuomioistuinviraston tehtäviin, viraston tulisi luonnollisesti voida laatia selvityksiä omasta aloitteestaan.

Missä määrin turvallisuusselvityksiä on perusteltua hakea ennen asiakirjojen suojausluokituksen käyttöönottoa?

Asialla ei ole kiirettä. Koska tuomioistuinvirastoa koskevaa lainsäädäntöä ollaan parhaillaan valmistelemassa, asia olisi luontevaa käsitellä samassa yhteydessä.

LAUSUNNON VALMISTELU

Lausunnon valmistelusta ovat vastanneet kärjätuomarit Oskar Kulmala ja Johanna Helminen sekä hovioikeudenneuvos Kimmo Vanne. Lausunto on käsitelty sähköpostitse Tuomariliiton hallituksessa ja oikeuspoliittisessa valiokunnassa sekä Kärjäoikeustuomarit ry:n hallituksessa.

Vanne Kimmo
Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry